

NİĞDE'YE BİR BAKIŞ

-“Cumhuriyet” 24 Mayıs 1936 –

O zaman daha tren yoktu. Ulukışla'dan kalkan otomobilimiz bir saatlik hızdan sonra yolun ikinci yokuşunu da bitimince karşımıza uzak tepelerin mor gölgeleriyle çevrili geniş ve boz bir ova serildi. Biraz solda tek başına mahrutlu endamiyle gerilen Hasandağı'nın çıplak, yalçın, fakat yakışıklı görünüşü yükseliyor.

Bu ova 1200 rakımlı bir yayladır. Hasandağı da ovadan daha bir o kadar yüksek. Biçiminden belli ki o eski bir yanar dağdı. İçinin alevini fişkırta fişkırta kendini kendi yarattı. Profilden bakılınca yaylanın ortasında karaya oturmuş ve burnu yukarıya kalkık heyüla bir gemi gibi duruyor.

Kemerhisar'a vardık. Niğde'ye on kilometrelik bir köy. Eski Tiyan (Tyana) şehri burada idi. Romalıların Semiramis şosesi dedikleri ana cadde bu şehirden geçermiş. Beldenin menba suyu Jübitre vakfedilmişti. Halife Me'mun'un yeni baştan yaptırıp, halefi Mu'tasım'ın Bizans'a kalmasını diye yıktırdığı bu beldeden hiçbir eser yok. Yalnız eski mukaddes su gürbüz gürbüz ağaçlar yaratarak olgun bir ark halinde hala taze taze akıyor. Suyun eserini tam görebilmek için ovanın öte ucundaki son yokuştan geriye doğru bak. Loş, haki renkli, ıssız ovanın tasalı genişliğini orta yerinden ikiye ayıran neş'eli bir yeşillik gergin gergin ve kıvrak uzayıp gidiyor.

Niğde'ye giriyoruz. Şehir, ovaya bakan dil'i açık, diğer üç dil'i birer tepe ile kabarık, şimalden cenuba biraz yanlamasına uzanmış, bir mustatile benzemektedir. Sağda Alaeddin tepesi; “Cihannüma”nın anlattığına göre eskiden asıl Niğde bu tepayı çevreleyen üç katlı kalenin içinde idi. Sonraki şehrin başka taraflara kaymasına rağmen ihtiyar tepe, Niğde'nin bütün tarihini, hala kurumunu bozmuyor. Tepeye adını veren Alaeddin camiinin şişman minaresiyle üç küçük kubbesi arasındaki tezat ilkönce gözü kendine çekmektedir. Minare kalın bir kule gibi ve kümbedimsi toprak kubbeler yosun tutmuş birer takkeyi andırıyor.

Soldaki Kayabaşı tepesi, üç tepenin en uzununu , bütün göğsünü evlerle örtmüş; ortalarında iki gövdesi, hantal yüksekliği ve mihraplı çıkıntısıyla kilise olduğunu söyleyen bir bina. Vaktiyle burası Rum mahallesi idi. Dili bizim, kanı bizim, giyinişleri ve yaşayışları hep bizim olan bu Hıristiyan Türkleri sırf dinleri ayrı diye mübadeleye tabi tuttuk. Gidişleri bir yazıkken giden yerine geleceğin gelmeyişi de Niğde'ye ikinci bir yazık olmuş. Bak, vaktiyle ışıklı gözler gibi parıldayan o evlerin çoğu şimdi camsız pencereleriyle cansız birer göz çukurluğunun karanlığı içinden kör kör bakıyorlar.

Mustatilin arka dıl'ını kabartan Tepeviran, ismine bakmayın, burası Niğde'nin eşraf mahallesi. Dolambaçlı sokaklara kurulmuş kagir evler hep bahçeler içindedir. Üç tepeden ilk ikisi poyraza, burası ise lodosa bakar. Onun için aynı şehirde ilk iki tepe karla örtülü iken Tepeviran onlardan epeyce önce beyaz kocuğunu çıkarıp atıveriyor.

Üç dıl'ına üç tepe oturan mustatilin düzlükleri göbeğini de resmi binalarla Yeniçarşı nakışlayıp süslemeye çalışır. Bu yapı kümesini ikiye ayıran şosenin solunda meydanı çökertmek ister gibi abanmış hükümet konağı, onun üstünde şoseye kadar avlusunu uzatarak gerilen güzel bir ilmektep; daha üstte Niğde'nin en büyük binası olduğunu biliyor gibi kurulan muallim mektebi. Sağda, belediye, otel, kütüphane gibi seyreklemeye bina dizisini şoseye amud gelerek orta yerinden ikiye ayıran genişçe caddenini iki tarafına alt katlarının dükkanlarını sıralamış yeni yapıma binalarıyla iki üç yüz metre kadar uzayan bir çarşı. Kasabamsı şehrin eti budu ne; Niğde'ye bu çarşıcık yetip artıyor bile.

Mustatilin ortasındaki geniş meydanlığın diğer diğer yerleri hep mezarlık. Yalnız içindekiler değil, mezarlıkların kendileri de ölmüş. Ne çevresinde duvar, ne topraklarında kambur, ne taşlarında ayakta duracak derman var. Ölüm ki çöktüren bir kudrettir, burada çöken bir aciz gibi yerlere serili. Ölümlerin üstü tarla gibi gezilen ve rastgele geçilen bir yer olmuş. Toprağa gömül, bir kere öl; ölümünü çiğnet, bir daha öl. Birinci ölüm tabidir, onu tabiat yapıyor; insan elinin yaptığı ölüme ise katil derler. Yeter artık ölümlerimizi bir biz öldürmeyelim.

Belediyenin o mezarlıkları oradan kaldırmak kararını işitince çok sevinmiştim. Umarım ki o karar fiilleşmiştir. Bir kere o mezarlıklar çok ayak uğrağı; şehir, ölümlerini ayağına getirtmez, ölümlerin ayağına gider. Sonra üç tepeden Tanrı'nın günü ölümü görüp durmak; bu, ölmeyi unutmamak için mi? Her vakit gözümüzde olan hafızamızda değildir. Hep elbiseye sarılı olduğumuz için sarılışı düşünmeyiz. Ölümü unutmamak için ölüyü biraz uzağa götürelim.

Hepsini bırak, bu hazin mezarlıklar burada asıl şu Hatuniye türbesine karşı hiç yakışık almıyor. Selçuk mimarlığının yedi asırlık bir bediası olan o türbe; içinde bir Selçuk prensesi barındırdığını biliyormuş gibi türbelerin türbelerin de bir prensesi halinde taşı dantelleştirerek daha dün yapılmışçasına dinç ve taze gerilip duran o türbe...Mazinin o dilberliği önünde halin bu derbederliği; yazık!

Tepeviran üstündeki Kaydırak kayalığı denen yerden Niğde'nin görünüşüne bakıyorum: Üç tepeli beldenin kabarık tablosunu şark ve garptan deve tüyü renkli iki dağ silsilesi karşılıklı iki çerçeve içine almış. Biri batıdaki Kayabaşı'nın yakınından, diğeri şehrin doğusuna genişçe bir düzlük bırakarak uzayıp giden bu iki muvazi dağ arasında Niğde, bir koridor ortasına kurulmuş bir belde.

Beldenin rengi de o iki dağın rengine uygun. Sarımtırak ve esmerimsi bir taştan yapıma evler hep haki; çoğu toprak dōşeli düz damlar tabiatıylae haki; bazı bazı çatıyla örtülü evlerin kiremitlerindeki kırmızılık da uçup solduğu için

onlar da haki; hele cami ve kale duvarı gibi eski eserlere bir de asırların esmerliği sindiği için onlar daha çok haki; yer yer evlerin bahçeciklerinden görünen yeşillikler bütün şehri kaplayan bu hakiliği benek benek süslemeye çalışıyor.

Niğde'nin kendinden çok çevresi güzel. İşte solumuzda, yani doğumuzdaki dağın böğrüne yaslanmış Deneş, yeni adı Yeşilbürc, eskiden çok şen en şimdi kısmen ıssız, fakat havası gene ciğerlere şifa veren şırıltılı köy. Cenuba doğru onun daha ilerisinde Gümüş köyü; orada dağın eteğinden bir pınar gibi fırlayan yeşillik biraz sonra hareli bir göl gibi genişleyip yayılmıştır. İşte sağımızdaki dağın sırtına; fakat neye saymalı; iri eski zaman mühürleriyle damgalanmış gibi, sıra sıra dizili öbek öbek bir sürü köy ve nihayet işte Kayabaşı arkasındaki, Niğde'nin hayat damarı olan ünlü dere. Aktığı su görünmüyor, fakat ne zarar, görünmeyen suyun yarattığı elma ağaçları yeşil bir tuğyan halinde akıp durduktan sonra.

Niğde'yi taraf taraf birer hamail gibi çevreleyen bu yeşillikleri tunç çehreli belde çetin savaşlarla kazanılmış birer rütbe gibi kuşandı. Niğdeliler hiç bir vakit kafi gelmeyen su ile pençeleşerek, çok defa sabahlara kadar su başlarında nöbetler bekleyip çok defa birbirleriyle kavgalara tutuşarak, bir katranın bile beyhude gitmesine meydan vermemek için uğraşa uğraşa o yeşillikleri, o suya o su kadar alın teri katmakla, yarattılar. Baraj ve bent yapmaya çok elverişli yukarı vadilerde o suyu biriktirip çoğaltınız; bu galiba bir verip yüz almak olacak.

Ne şehir, ne çevresi, vatanın hiç bir yerinde görülemeyecek en haşmetli bir manzaraya bakabilmek için gözlerini sağ ve soldaki iki ufka çevir: Sağda, uzakta, cenuba doğru, Torosların titrek bir mavilik halinde, sivri beyazlıklarla kertik kertik, insana harekette imiş vehmini verir gibi uzanışı...Ve solda, şarka doğru daha uzakta, dört binlik yükselişiyile vatanın dağ rekorunu kıran çatal başlı Erciyes'in, başka bir alemden kafasını kaldırmış gibi, uzun mesafeleri yutarak ta Kayseri'den kalkıp yakınımıza gelmişçesine çalımlı alımlı bakıp duruşu...

Niğde deyip geçme, vatanın Toros gibi en haşmetli uzunluğuyla Erciyes gibi en yüksek haşmeti, ikisi birden ve bir anda, işte buradan görülmektedir. f/d

İsmail Habib SEVÜK

Yurttan Sesler

Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.